

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGÔ PHƯƠNG THẢO

ĐẶC ĐIỂM TRUYỆN CỔ DÂN TỘC ĐẠO

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HOÁ VIỆT NAM

Thái Nguyên, năm 2020

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGÔ PHƯƠNG THẢO

ĐẶC ĐIỂM TRUYỆN CỔ DÂN TỘC DAO

Nghành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Cán bộ hướng dẫn khoa học: TS. Trần Thị Ngọc Anh

Thái Nguyên, năm 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu dưới sự hướng dẫn của giáo viên hướng dẫn: TS. Trần Thị Ngọc Anh và sự giúp đỡ của các thầy, cô giáo khoa Ngữ văn - Trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên. Các kết quả nghiên cứu nêu trong luận văn là trung thực và nội dung này chưa từng được công bố trong bất kì công trình nghiên cứu nào trước đó.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2020

Tác giả luận văn

Ngô Phương Thảo

LỜI CẢM ƠN

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến TS.Trần Thị Ngọc Anh - người đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ em trong suốt quá trình hoàn thành luận văn này.

Em xin gửi lời cảm ơn chân thành tới cán bộ, giảng viên khoa Ngữ Văn, phòng Đào tạo trường Đại học Sư phạm – Đại học Thái Nguyên đã chỉ bảo tận tình và tạo điều kiện thuận lợi cho em trong suốt thời gian học tập và nghiên cứu để hoàn thành luận văn.

Em xin chân thành cảm ơn những ý kiến nhận xét, đánh giá, góp ý quý báu của Hội đồng khoa học giúp em hoàn thiện hơn luận văn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2020

Tác giả luận văn

Ngô Phương Thảo

MỤC LỤC

Trang bìa phụ	
Lời cam đoan.....	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục.....	iii
A. MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	4
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	5
5. Phương pháp nghiên cứu.....	5
6. Đóng góp của luận văn.....	6
7. Cấu trúc luận văn.....	7
B. NỘI DUNG	8
CHƯƠNG 1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG	8
1.1. Vài nét về dân tộc Dao.....	8
1.2. Truyền cổ dân tộc Dao trong mạch chảy văn hóa, văn học Dao.....	11
1.2.1. Khái niệm truyền cổ.....	11
1.2.2. Truyền cổ dân tộc Dao và giá trị văn hóa, văn học của dân tộc Dao.....	13
TIÊU KẾT CHƯƠNG 1	20
CHƯƠNG 2. TRUYỆN CỔ DÂN TỘC DAO NHÌN TỪ PHƯƠNG DIỆN NỘI DUNG	21
2.1. Bức tranh sinh hoạt độc đáo của người Dao.....	21
2.2. Khát vọng lí giải và làm chủ tự nhiên của người Dao.....	34
2.3. Văn hóa tâm linh của người Dao.....	44
TIÊU KẾT CHƯƠNG 2	61

CHƯƠNG 3. ĐẶC ĐIỂM NGHỆ THUẬT CỦA TRUYỆN CỔ DÂN TỘC ĐAO	62
3.1. Kết cấu	62
3.2. Hệ thống nhân vật	65
3.3. Ngôn ngữ	68
3.4. Bảo tồn và phát huy giá trị truyện cổ dân tộc Dao	71
TIÊU KẾT CHƯƠNG 3	75
C. KẾT LUẬN	76
CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC ĐÃ CÔNG BỐ	78
TÀI LIỆU THAM KHẢO	79
PHỤ LỤC	

A. MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Văn học cổ truyền là sáng tác của tập thể nhân dân, là kết tinh mọi mặt của quần chúng lao động qua trường kì lịch sử. Mỗi dân tộc trên mảnh đất Việt Nam đều có một nền văn học cổ truyền của riêng mình, sản phẩm tinh thần ấy hình thành và phát triển từ xa xưa, được lưu truyền cho đến ngày nay. Chúng ta tạo thành một nền văn học truyền thống của các dân tộc thiểu số Việt Nam phong phú và sinh động.

Đất nước Việt Nam - dải đất hình chữ S là nơi hội tụ của 54 dân tộc anh em. Trải qua hàng nghìn năm dựng nước và giữ nước, cộng đồng các dân tộc Việt Nam đã gắn bó ruột thịt với nhau, đoàn kết vượt qua mọi khó khăn, thử thách để sinh tồn và phát triển. Trên hành trình lịch sử, mỗi dân tộc lại tạo ra những yếu tố văn hóa, văn học có bản sắc riêng được thể hiện trong các mặt văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần. Đời sống sinh hoạt của các dân tộc thường được phản ánh qua lời ca, tiếng hát hoặc qua những câu chuyện mà ông bà, cha mẹ kể lại. Trong đó, phải kể đến cộng đồng người dân tộc Dao. Một trong những yếu tố tạo nên bản sắc độc đáo của người Dao đó là truyện cổ. Nếu như người Mông chủ yếu sử dụng dân ca để gửi gắm tâm tư, tình cảm thì người Dao thường thể hiện suy nghĩ, quan điểm về cuộc sống thông qua truyện thơ và truyện cổ. Truyện cổ của người Dao chưa được nghiên cứu nhiều, tuy nhiên qua đọc và cảm nhận chúng tôi nhận thấy nội dung thể hiện trong truyện cổ dân tộc Dao rất sâu sắc và cuốn hút. Mỗi câu truyện đều chứa đựng những bài học nhân sinh ý nghĩa và mở ra trước mắt người đọc một không gian văn hóa Dao rực rỡ sắc màu.

1.2. Nghiên cứu về đặc điểm truyện cổ dân tộc Dao chúng tôi khai thác trên các bình diện nội dung và nghệ thuật của các câu truyện cổ từ đó có thể hiểu hơn về đời sống sinh hoạt của đồng bào người Dao. Bởi truyện cổ phản ánh tương đối đầy đủ những nét sinh hoạt độc đáo của đồng bào dân tộc Dao. Trong không gian văn hóa độc đáo của dân tộc Dao, truyện cổ đóng vai trò rất quan

trọng là nơi lưu giữ giá trị tinh thần cốt lõi của đồng bào dân tộc Dao. Hoạt động nghiên cứu về truyện cổ dân tộc Dao nói riêng và văn hóa tinh thần của dân tộc Dao nói chung là việc làm hết sức cần thiết. Hoạt động này không chỉ khám phá cuộc sống của đồng bào dân tộc thiểu số mà còn góp phần quảng bá hình ảnh con người, phong tục tập quán của người dân tộc thiểu số đối với du khách trong và ngoài nước. Vì vậy, nghiên cứu truyện cổ dân tộc Dao là một trong những hoạt động quan trọng góp phần lưu giữ và phát huy những giá trị tốt đẹp của đồng bào dân tộc Dao.

1.3. Lựa chọn đề tài “*Đặc điểm truyện cổ dân tộc Dao*”, chúng tôi mong muốn từng bước khám phá bản sắc văn hóa Dao nói riêng và dân tộc thiểu số nói chung. Tạo cơ sở xác lập vị trí xứng đáng của văn học dân tộc thiểu số trong công tác giảng dạy văn học địa phương tại nhà trường phổ thông, thúc đẩy sự phát triển của các hoạt động giáo dục trong nhà trường gắn với văn học bản địa. Đồng thời đưa văn học dân tộc thiểu số đến gần hơn với học sinh, để các em hiểu và trân trọng vẻ đẹp văn hóa quê hương, đất nước. Từ đó, nâng cao ý thức, trách nhiệm gìn giữ và phát huy giá trị văn hóa tinh thần của dân tộc.

Với những lí do trên, chúng tôi lựa chọn “*Đặc điểm truyện cổ dân tộc Dao*” làm đề tài nghiên cứu luận văn thạc sĩ.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Dân tộc Dao thuộc nhóm dân tộc thiểu số ở Việt Nam. Họ thường tập trung sinh sống ở những tỉnh miền núi như Cao Bằng, Bắc Kạn, Thái Nguyên, Lạng Sơn, Tuyên Quang, Hà Giang, Sơn La,... Tìm hiểu về văn hóa dân tộc Dao, có nhiều chuyên luận, công trình khoa học đã nghiên cứu về vấn đề này, nhưng hầu hết các công trình nghiên cứu dừng lại ở mức độ giới thiệu. Thế kỉ XVIII nhà bác học Lê Quý Đôn (1726 - 1784) có tác phẩm “*Kiến văn tiểu lục*” (2005) [16], Tiến sĩ Hoàng Bình Chính có tác phẩm “*Hưng Hóa xứ - Phong thổ lục*” (1778) [11]. Các học giả này chỉ đề cập rất sơ lược về dân tộc Dao và một số phong tục tập quán của người Dao, chưa nghiên cứu sâu về các tập tục trong văn hóa Dao.

Từ những năm 1970 trở lại đây có khá nhiều các nhà khoa học nghiên cứu về người Dao ở Việt Nam. Tiêu biểu trong đó có các nhà nghiên cứu Bế Viết Đăng - Nguyễn Khắc Tụng - Nông Trung - Nguyễn Nam Tiến với công trình “*Người Dao ở Việt Nam*” (2006) [15], Trần Quốc Vượng với tác phẩm “*Quá Sơn Bàng văn*”[38], nghiên cứu về nguồn gốc người Dao ở Việt Nam với các đợt di cư từ Trung Quốc đến Việt Nam. Gần đây nhất có các công trình nghiên cứu của Tiên sĩ Trần Hữu Sơn với các tác phẩm “*Thơ ca dân gian người Dao Tuyển*”(2005) [30], “*Đám cưới người Dao Tuyển*”(2011) [31]. Cùng với đó, chuyên khảo của nữ Tiên sĩ người dân tộc Dao Bàn Thị Quỳnh Giao “*Bản sắc văn hóa Dao trong thơ Bài Tài Đoàn*”(2010) [17], cũng đã góp phần vào việc phục dựng bức tranh văn hóa độc đáo của người Dao.

Từ các công trình đã tìm hiểu, chúng tôi nhận thấy truyện cổ dân tộc Dao được các tác giả khai thác nhưng chỉ ở mức sưu tầm và dịch thuật các câu chuyện mà chưa nghiên cứu đặc điểm cụ thể của từng truyện cổ để làm nổi bật đặc điểm tiêu biểu của văn hóa dân tộc Dao. Có thể nói, văn hóa, văn học dân tộc Dao đã trở thành một bộ phận quan trọng trong sự phát triển đa dạng của văn hóa Việt Nam. Nghiên cứu văn hóa truyền thống của người Dao sẽ cung cấp một cách nhìn toàn diện, tổng thể về văn hóa truyền thống của người Dao, từ đó đánh giá đúng giá trị văn hóa tiêu biểu đã và đang tồn tại trong không gian và thời gian. Đặc biệt, truyện cổ dân tộc Dao là nơi lưu giữ tương đối nhiều giá trị tinh thần cốt lõi và bản sắc độc đáo của dân tộc. Nghiên cứu về truyện cổ dân tộc Dao nói riêng và văn hóa tinh thần của dân tộc Dao nói chung là việc làm hết sức cần thiết. Hoạt động này không chỉ khám phá cuộc sống của đồng bào dân tộc thiểu số mà còn góp phần quảng bá hình ảnh con người, phong tục tập quán của người dân tộc thiểu số đến với du khách trong và ngoài nước. Vì vậy, nghiên cứu truyện cổ dân tộc Dao là một trong những hoạt động quan trọng góp phần lưu giữ và phát huy những giá trị tốt đẹp của đồng bào dân tộc Dao.

Trên cơ sở tham khảo và tiếp thu những công trình nghiên cứu trước, chúng tôi tiếp tục đi sâu nghiên cứu đặc điểm của truyện cổ dân tộc Dao để từ đó làm nổi bật bản sắc văn hóa dân tộc Dao trong không gian văn hóa dân tộc

thiểu số Việt Nam. Đây là vấn đề còn khá mới mẻ nhưng chúng tôi khẳng định kết quả nghiên cứu đề tài này sẽ là nguồn tư liệu hữu ích trong công tác nghiên cứu văn hóa, văn học dân tộc thiểu số và nhất là văn hóa, văn học Dao.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Luận văn nghiên cứu “*Đặc điểm truyện cổ dân tộc Dao*” nhằm chỉ rõ đặc điểm nội dung và nghệ thuật của truyện cổ dân tộc Dao. Qua đó, làm nổi bật các phong tục tập quán, tín ngưỡng và lễ hội đặc sắc của người Dao. Phân tích nội dung và nghệ thuật của truyện cổ sẽ góp phần làm phong phú kho tàng văn học dân tộc thiểu số. Trên cơ sở đó đưa văn học dân tộc Dao đến gần hơn với thế hệ trẻ đặc biệt là học sinh trong các trường phổ thông qua chương trình văn học địa phương. Đây sẽ là nguồn tài liệu quan trọng để phục vụ cho việc giảng dạy văn học địa phương ở khu vực miền núi phía Bắc. Bên cạnh đó, luận văn khẳng định những giá trị tốt đẹp được phản ánh thông qua truyện cổ dân tộc Dao. Mặt khác đưa ra những quan điểm khách quan trong công tác bảo tồn và phát huy văn hóa, văn học dân tộc thiểu số hiện nay.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Nhiệm vụ nghiên cứu của luận văn là: Tìm hiểu làm rõ đặc điểm nổi bật về nội dung của truyện cổ dân tộc Dao để thấy được bức tranh sinh hoạt đa dạng và độc đáo của đồng bào dân tộc Dao. Cụ thể những tục lệ, lễ nghi được phản ánh rõ nét qua truyện cổ như *Lễ cúng Bàn Vương, lễ cấp sắc, lễ cưới người Dao...*

Tìm hiểu về nghệ thuật của truyện cổ dân tộc Dao qua các phương diện cụ thể: nhân vật, ngôn ngữ, giọng điệu, để đánh giá một cách toàn diện về truyện cổ dân tộc Dao. Nhiệm vụ chủ yếu của chúng tôi là phân tích làm rõ đặc điểm truyện cổ của dân tộc Dao, từ đó tìm ra những nét văn hóa đặc sắc làm cơ sở để so sánh, đối chiếu trong mối tương quan với văn hóa, văn học dân tộc thiểu số khác.

Thực hiện nghiên cứu “*Đặc điểm truyện cổ dân tộc Dao*”, luận văn khẳng định truyện cổ của dân tộc Dao là sản phẩm tinh thần quý giá, vì vậy cần được